

Vegir til springvatnið

Mótpurisman er gloppin av sporinum og endað sum geldur baksláttur, skrifvar Hanus Andreassen í hesum hugleiðingum. Hann skjýtur upp at mýkja stirvin sjónarmið og sjóða saman ymiska málfatán

I
Gud signi mítt føðiland Føroyar. Soleiðis yrkti hann. Og hvat kann røra hjarta-streingir. Teir sótu inni á Garði. Hammershaumb og Svabo høvdu sett nakrar spíkur niður. So kom Friðrikur. Tað gjørdi mun. O, móðurmál, stórt er títt fall – úr tínum ærú-stóli. Onnur komu aftrat. Jóannes bóndi – nevndur Doyparin, tí hann gav hinum yngnu máldópin. Teir tríggar ápostlarnir Jóannes (Janus), Jákup og Andrias. Og Maria Moy í Dalólástovu. Og Tróndur og Christian og Rikard.

Men nú skal alt hetta dekonstruerast. Tað er alt partur av arvasyndini. Tað vóru hasi, ið spiltu spælið. Onyttur. Luksusdyr. Tað byrjaði við Friðriki inni á Garði. Honum á baki komu allir hinir letingarnir. Stjólú málið. Meðan fólk ið arbeiddi. Í sveitta and-lits síns. Á dú, Á dú.

So sigur André. Og – eisini Dan? Kenska Dan.

II
Nei, lukka. Ikki var tað meiningin at loysa handan knútin. Aðrar og betri kreftir mugu til. Men eitt hjartasuff má vera loyvt. Henda umrøða av málinum tykist at vera umboðað av tveimum æviga ósamdum pørtum. Sum bara eru samdir um eitt: altíð ósvikaliga at fylgja tveimum paralellum strikum. Mótpartarnir hava hvør sína plátu, sum teir skiftast um at leggja á. Her – um nakra-staðni – ræður orðatakið »same procedure as last year – for ever and ever«.

III
Plátan. Tú sigur nakað. Hasir málteigarnir, sum André og aðrir hava lagt á hesi seinastu árin. Hetta evindaliga: tú mást ikki. Tú mást ikki siga – skriva, teska – bruni, fagurfrøði, samleiki, kynbót, telda, útvarp, sjónvarp, flogbóltur. Tí tað er alt partur av arvasyndini. Og um tú kortini ger tað, so ert tú bekl, klombr, máljóvur, (sálarliga) veikur.

Men – hatta hevur André altíð sagt. Eisini fyrri fjøruti árum síðani. Tá var tað við øvugtum fortekni. Tá var André meira jóhanhendrikskur, enn Jóhan Hendrik nakrantíð er komin nær í námind at vera. Tá mátti tú ikki siga belti, tí tað æt reim. Og Gud náði teg, um tú segði sp. oytta. Tí tað æt spræna. Hetta er lógin. Altíð antin-ella. Ongantið bæði-og. Tað stívrenda sum alfa og omega. Stívrend purisma ella stívrend mótpurisma. Aldrin mullumloysnin.

Eg meini tað.

IV
Men hasar figgindamyndirnar. Tú veitst, skrifvar tú ikki akkurat sum André og teir siga, so ert tú – bekl, klombr, stavitarnaður, máljóvur, orðblindur, veikur osfr. Kallar tú hatta fyrri hógv og tolsemi? Rúmligur andi, líðiligur hugburður? Nei, har er eitt sindur dýran tíkið til. Men hoyr nú her:

Hendan sosialisman greindi sera gløtt andsagnirnar í nútíðar framleiðsluviður-skiftum. Hon avdúkaði følsku friðkanir hagfrøðinganna. Hon legði fram óreingil-ig prógv um tær skaðiliga avleiðingar, ið standast av maskintólunum og sundurbýtingini av arbeidnum, um samskip-an av kapitali og jarðarognum, ovurfram-leiðslu, kreppur, neyðugu týning smáborgara og -bónda, armóð fæloysing-anna, stjórnarloysið í framleiðsluni,

himnarópanði órættvísi í sundurbýting ríkidømisins, sínámillum ídnaðarligu oyðingarstríð tjóða, uppløysn av fornum siðum, fornum familjuviðurskiftum, fornum tjóðskapum.

Hetta var eitt brot úr Manifestinum. Høv-undurin æt Marx. Skilamaður í summum tingum. Men heldur bráðræsin sum ungur. Týðarin er André Niclasen. Men – hvar er kenniorðini? Og hvussu við raðfylgjuni? Og hasi hvørsföllini eru ikki so heppin. Og blaðaði tú víðari, hevði tú funnið bæði hug-

myndasøgu og búskap og medvit og fæ-loysingar og – nei, eg tori ikki at siga tað – klodda fæloysingar og ...!

Tig, eg vil ikki hoyra meir!

Á dú, hon er seig, arvasyndin. Hevði Dannurin vitað!

Iðan, er hann bekl meðni – klombr, orð-blindur, stavitarnaður, máljóvur, málsalt-ari ...?

Nei. André er ikki bekl. Tað eru altíð hini Same procedure as last year – for ever and ever.

V
Men er tað ikki Guds barn, ið batnar? Hava vit ikki rætt til at skifta hugsan, broytast, mennast? Jú, vit ikki bara hava rætt til tað. Av og á eiga vit at gera tað. Men so eiga vit samstundis at leggja hesa ævigu dømisjúk-una og hesar ótølendi figgindamyndirnar av. Hesa hatursins grammatikk, sum lýsir úr hvørjum málteigi.

Men hava teir ikki rætt í summum? Jú, armingin. Summi sjónarmið vóru skila-gøð. Summi ráð komu væl við. Men henda fanatismen spillir teimum spælið. Og við-hvørt vita teir ov lítið. Tak kynbótina. Eitt stutt og snøgt orð. Lætt at handfara og benda. Fólksins tunga sýnist eisini at hava tíkið væl við tí. Men har var einki at gera. Tað var jú partur av arvasyndini. Hugsanin byggi á, at orðið á føroyskum bara hevur eina merking svarandi til tað enska sex, sb. kallkyn, kvennkyn. Men hetta er ikki rætt. Orðið merkir á føroyskum eisini »dygd í eini ætt, slag«. »Ilter kynið í kettu«, siga vit. Orðið er partur av nútíðar føroyskum. Tú minnst eg nevndi belti. André – hin gamli puristiski – vildi ikki vita av tí, tí tað var danskt. Hann kendi ikki Eyðuns rímu:

Beltið breitt og bágvið var,
sett við dýrum steinum,
Tað kom ikki um bróður míns bak
fyr enn jóladagin eina.

Somuleiðis við kyninum. Í Margretu kvæði finna vit hetta ørindið:

Tá ið greivin hetta hoyrði,
at hon var av kongakyni,
vildi hann ikki gifta hana
við sínum onkasyni.

VI
Men raðfylgjan. Har hava teir rætt. Jú, har hava teir rætt. Tað munar bara so lítið aftur ímóti hesum oyðandi stríðnum móti »arva-syndini«. Men vit geva teimum eitt herða-klapp. Og kortini er hatta fyrbrigðið væl fløktari, enn teir halda. Tí málið er ikki ein maskina. Teirra uppseting er ov einfald. Í teirra stívrenda formi er ikki pláss fyrri undantakinum, fleirleikanum, málsins musiska, leikandi og vatnkenda anda.

Eg skal royna at siga tær, hvat eg haldi. Ikki tí, onnur og kønari fólk mugu fara gjøllari um henda spurning. Tá ið tú skrifvar ein vanligan, bókmentaligan tekst, er tað natúrligast at seta hvørsfallið fyrst: hennara dukka. Onnusa bók, keisarans skegg. Hin raðfylgjan ber til. Men vilt tú hava málið at falla mjúkt og smidliga – eitt nú um tú um-setir eina barnabók – hóskar hin fyrra rað-fylgjan best.

Har er kortini eitt men. Tann øvugta rað-fylgjan er út við 100 ára gomul í føroyskum, kanska eldri. Hon hevur sostatt eina ávísa hevd í málinum. Aftrat hesum kemur, at tann øvugta raðfylgjan er sera hent í ávísam samansetingum, eitt nú tá ið hvørsfallið er samansett av kenniorði og lýsingarorði: tey fáteku, teir sjólatnu. Tað eitur tí á føroysk-um heilt natúrliga t.d. »minningardagur teirra sjólatnu« ella »flokstur teirra fáteku«. Tað øvugta ber ikki til, um tú vilt orða teg stutt. Ein tekstur eftir Hans Andrias eitur »Prologur teirra deyðu«.

So eru tað skaldini. Tey hava havt og hava stóra nyttu av báðum hesum møguleikum. Hoyr, hvussu Janus loftar sær: